

Τὴν τραγικὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν φυλακισμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς δίδουν ἀνάγλυφον οἱ κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντες προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τῶν Σουλτάνων ¹⁾, οἱ ὅποιοι παρεῖχον δικαιώματα ἢ προνόμια εἰς τοὺς Χριστιανούς· Οὕτω εἰς τὸν προνομιακὸν ὅρισμὸν τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ' τοῦ ἔτους 1580, διὰ τοῦ ὁποίου παραχωρεῖ οὗτος προνόμια εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων, μεταξὺ ἄλλων εὐρίσκεται καὶ ἡ ἀκόλουθος περικοπὴ ἀποκαλύπτουσα τὸ μέγεθος τοῦ μαρτυρίου τῶν φυλακισμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

«Καὶ οἱ χρεοφειλέτες νὰ εἶναι σφιγμένοι καὶ βαλμένοι εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰς τὴν καδέναν καὶ εἰς φυλακές, ἀμὴ νὰ μὴν τὸς κρατίζουν φαγὶ οὔτε πιωτόν ²⁾».

τονε, καὶ ὑπόσχονται καὶ οἱ τρεῖς μαζί, ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἔγουν ἐν σόλιτον, νὰ πληρώνουνε καὶ καὶ νὰ εὐχαριστοῦσι τὸν ἄνωθεν Σκιαδᾶ καὶ τοὺς κληρονόμους του τὰ λεγόμενα = 1800 ριάλια εἰς τέρμενον ἕνα μῆνα. Καὶ ἂν ἤθελε περάσει τὸ τέρμενον καὶ ὅσον καιρὸν ἤθελε περάσει περισσότερον νὰ πληρώνου τὸ διάφορο ἀπορτζιὸν τὰ δέκα δώδεκα τὸν κάθεον χρόνον, καὶ διὰ σιγουριτὰ τῶν ἄνωθεν ριαλίων ὁμπλιγάρουνται καὶ οἱ τρεῖς ὀνοματισμένοι ἕνας ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μὲ τὸν ἑμαυτὸν του σωματικῶς καὶ μὲ ὅλαν τοσ τὰ καλά, κινητὰ καὶ ἀκίνητὰ παρόντα καὶ μέλλοντα, ἕως τελείαν καὶ σωστήν ἀποπληρωμὴν τόσον κεφάλι ὅσον καὶ διάφορο, ὅσον ἤθελε κάνει εἰς τὴν μπαρόν ὑπόσχεισιν, μένουσι ὁμπλιγάδες καὶ μὲ ὅλαν τοσ τὰ καλά ἢ συνδία τοῦ ἄνωθεν καπετάν Νικολοῦ ὀνόματι Φλωρεντζάκι, καὶ ἡ συνδία τοῦ καπετάν Γκιουζέ Μπακίτ ὀνόματι Μαρουσάκι, καὶ διὰ πίστιν καὶ βεβαιότητα ὑπογράφου μάρτυρας κατὰ τὴν συνήθειαν ὡς κάτωθεν. Ὁ ἄνωθεν Σκιαδᾶς ἐπαράδωκε τὸ λεύτερο χαρτὶν τοῦ πρὸς τὸ εἶχεν στὰ χεῖριαν τοῦ καὶ ὅσων καθενας τὸ ἐξέκο του ἐμπροσθεν εἰς πᾶν κάτωθεν μαρτύρων, καὶ ὅποιος πρεζεντάρει τὸ παρόν νὰ λαμβάνῃ τὴν μπληρωμὴν καὶ τελείαν εὐχαρίστησιν ὡς ἄνωθεν δίχως καμμιάς λογιῆς ἐναντιότῃς ἢ λογοῦν κρίσεις.

Πρωτοπαπᾶς Μπουλουρῆς μάρτυρας εἰς τὰ ἄνωθεν.

Παπα Ἀνδρέας Μοστράτος μάρτυρας εἰς τὰ ἄνωθεν.

Παπα Μιχαήλ Κοντὸς μάρτυρας

Νικολὸς Σκαλορνίθης μάρτυρας

Νικολαὸς Σπιριδὸς Καντζελαριὸς Παρικίας ἐγγραφα (ὑπογραφή αὐτόγραφος)

(Τὸ παρόν ἔγγραφον ἀπόκειται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους).

¹⁾ Αἱ παραχωρήσεις αἱ πολιτικαὶ λέγονται συχνὰ «ἄχτναμέδες» (ἀραβ. ahdnamé = ἔγγραφον συμφωνίας) Βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Οἱ προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, Περιοδ. «Ἑλληνικά», τ. Θ' (1936) σ. 103, σημ. 2. Βλ. καὶ Ν. Π. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ Ἀνατολικά Μελέται, τ. Α', Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν Σμύρνῃ 1909, σ. 88: «ἄχδναμέ», ἐκ τοῦ ἄχδ ὅπερ σημαίνει ὑποχρέωσιν, ἐνοχὴν (obligatio), ἡ δὲ ἑτέρα λέξις ναμέ σημαίνει ἐπιστολήν, ἔγγραφον, ἡ ὅλη δὲ ὀνομασία ἔγγραφον ὑποχρέωσιν. Ὡσαύτως διάκρισιν τῶν «ὀρισμῶν» ὡς καὶ περὶ τῆς φύσεως τούτων ὡς «προνομίων» βλ. Ν. Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, Τινὰ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν προνομίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀρχεῖον Ἰδιωτ. Δικαίου τ. Ι' (1943), σ. 455 κ.έ.

²⁾ Π. Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, Γράμματα τῶν τελευταίων Φράγκων Δουκῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, Ἑρμούπολις 1924, σελ. 101 κ.έ.

Ὁ αὐτὸς προνομιακὸς ὅρισμὸς ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Κ. ΗΟΡΦ, (Venetobyzantinische Analekten 1859) καὶ ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, εἰς περιοδ. Ἑλληνικά, τ. Θ', 1936.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἰς ἕτερον ἀχτναμέν τοῦ 1621 ὅστις παρεῖχε προνόμια εἰς τὴν νῆσον Νάξον:

«Οἱ σπῖροι¹⁾ φυλακώνοντας τοὺς χρεοφειλέτες μὴν τοὺς πειράζουσι μὲ καδένες μὲ σκοτεινὲς φυλακές, δίχως κρεββάτι, διὰ τὰ τοὺς ἐνοχλοῦσι, οὔτε τὰ μὴν τογε δίδουσι τὰ τρώσῃ καὶ τὰ πίνουσι²⁾».

III. Τὸ δημιουργημένον τοῦτο καθεστὼς τὸ ὁποῖον εἶχε χαλκεύσει αἰώνων δουλεία, ἀνέτρεψε καὶ προσεπάθησε νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ πολιτισμένον σύστημα, ἡ διοίκησις τοῦ Καποδίστρια.

Ἡ ἀνάθεσις ἰδίᾳ τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου εἰς τὸν Ἰωάννην Γενατᾶν ἐσήμανε τὴν ἀπαρχὴν τῆς λήψεως θαρραλέων καὶ συγχρονισμένων μέτρων διὰ τὴν ἀποτίναξιν τῆς ἀπαισίας αὐτῆς τουρκικῆς κληρονομίας, καὶ τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς διαχύτου ἀνθρωπιστικῆς ἀτμοσφαίρας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς βελτιώσεως τῆς τραγικῆς θέσεως τῶν φυλακισμένων. Οὕτως ἡ κατωτέρω παρατιθεμένη ἀνέκδοτος ἀπάντησις τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματέως Ἰω. Γενατᾶ, προκληθεῖσα κατόπιν ἀναφορᾶς τοῦ Διοικητοῦ Καλαβρυτιῶν καὶ Βοστίτης, μὲ τὴν διακρίνουσαν τοῦτον ἐπιστημονικὴν ἐμβρίθειαν, ἀποτελεῖ ἐν ἐξαίρετον δεῖγμα τῶν ἰδεῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων οὗτος ἐνεφορεῖτο καὶ τῆς ἐξελικτικῆς μεταβολῆς.

«Οἱ ἐνδεεῖς ἀγκλημασίαι δὲν πρέπει νὰ ἀπαθάνουν τῆς πείρας.

Οἱ ἐγκαλοῦντες δὲν χρεωστοῦν νὰ τοὺς θρέψουν.

Ἡ ποινὴ εἶναι διὰ δημόσιον ἀσφάλειαν, τὸ δημόσιον χρεωστεῖ τὰ τοὺς θρέφῃ.

Τὸ τοιοῦτον ἔπειτα εἶναι δάνειον γινόμενον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως κ' ἐνούμενον μὲ τὰ ἔξοδα τῆς Δικογραφίας.

Τὸ Δημόσιον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ εἰς ἐργόχειρα. Τὸ ἐργόχειρον δὲν δύναται ποτὲ νὰ εἶναι φύσεως ποινικῆς, ὅθεν

Γνωμοδοτῶ

ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Γραμματεὺς, ὀφείλει 1ον νὰ ἐπιφορτίσῃ τοὺς Διοικητὰς νὰ χορηγῶσι τὸν ἄρτον εἰς τοὺς φυλακωμένους γνωρισθέντας διόλου ἐνδεεῖς. 2ον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν φυλακωμένων νὰ ἐξάγεται ἡ δαπάνη, ὅταν τοῦτο συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὲ τὴν φύσιν τῆς ἐργασίας, ἣτις πρέπει νὰ μὴν ἔχῃ ποινικὸν χαρακτῆρα».

Παρόμοιαι διατάξεις ἐμπεριέχονται καὶ εἰς τὸν ἀχτναμέν περὶ Χίου τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Γ' τοῦ 1578 τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσε ὁ DONADO (Gio. Battista Donado, Viaggi à Constantinopoli, Venezia 1688, Parte IV, 51 - 58. - Βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, αὐτόθι σ. 129. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν προγενέστερον τοιοῦτον τοῦ ἔτους 1567 τοῦ Σουλτάνου Σελῆμ τοῦ Β'. ἀναγράφονται: «κὶ τοὺς φυλακισμένους διὰ χρέως νὰ μὴν τοὺς βάζουν σίδερα μήτε στὰ σκοτινὰ κὶ νὰ τοὺς δαίνουσι τὰ τρώσιν». Βλ. ΡΗ. ΑΓΓΕΝΤΙ, Chius Vineta or the occupation of Ghios by the Turks (1566) and their administration of the island (1566 - 1912) (Cambridge, 1941) σ. 210 - 212.

¹⁾ Σπῖροι = δεσμοφύλακες, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ sbirro σημαίνοντος κλητὴρ τῆς ἀστυνομίας, ῥαβδοῦχος.

²⁾ ΠΕΡ. Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΟΥ, ἐνθ' ἀν., σελ. 121 κ.έ.

Σημειοῖ δὲ ὁ Γενατᾶς ἰδιογράφως: «Διατ. εἰς ὅλλα τὰ πρ. ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῶν Δικαστηρίων¹⁾».

Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐμφορεῖται καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου Βιάρος Καποδίστριας, ὅστις ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου τῶν Δυτικῶν Σποράδων γράφει:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἀριθ. 1900

Ὁ Ἐκτακτος Ἐπίτροπος Δυτικῶν Σποράδων

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου τοῦ Τμήματος τούτου

Ἡ Κυβέρνησις συγκατετέθη εἰς τὴν αἴτησιν τῆς Διοικήσεως ταύτης τῆς Νήσου ἵνα χορηγήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα εἰς τοὺς ἀληθῶς ἐνδεεῖς ἐγκληματίας εἰς φυλακὴν.

Εἰς τὴν τιμιότητά Σας ἀφιεροῦται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ γίνῃ κατάχρησις, καὶ ἐπιβαρυνθῇ τὸ Ταμεῖον ἀδίκως, καὶ ἀπρεπῶς. Ἡ Δημογεροντία θέλει δίδῃ εἰς ἕκαστον ἐνδεῆ φυλακωμένον ἐν γρόσιον τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ἡ βοήθεια αὕτη θέλει δίδεται εἰς ὅποιον μόνος Σας γνωρίζεται ἄπορον κατὰ πάντα.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 6 Μαΐου 1829

(Τ. Σ.) Β. Α. Καποδίστριας

Τῇ 10 δεκάτῃ Μαΐου 1829 εἴκοσι ἐννέα ἐληφθῆ διευθυνθέντα παρὰ τοῦ Ἐκτάκτου Ἐπιτρόπου τῶν Δυτικῶν Σποράδων.

Ἀριθ. εἰσερχομένων

ὁ Πρὸς. Γραμματεὺς

Κ. Κασσιέρης

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ Πρωτοτύπῳ εὐρισκομένῳ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου τῶν Δυτικῶν Σποράδων.

Ἐκ Πετρίων τῇ 20. εἰκοστῇ 9βρίου 1829. εἴκοσι ἐννέα

Ὁ τόπον ἐπέχων τοῦ Γραμμ.

Γερασίμος Χου Πήληκας (ὑπογραφή αὐτόγραφος)²⁾

Παραλλήλως ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδίστρια ἐλάμβανε ἐκ τῶν ἐνόντων ὅσα μέτρα τῆς ἐπέτρεπον, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν φυλακῶν, αἱ ἀσθενεῖς οἰκονομικαί τῆς δυνάμεις, εἶχε δὲ συγχρόνως στερεὰν ἀπόφασιν νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν τῶν φυλακισμένων ἀνεγείρουσα φυλακὰς εὐθὺς ὡς θὰ εἶχε τὰς πρὸς τοῦτο οἰκονομικὰς δυνάμεις. Ἴδου ἐνδεικτικῶς μερικοὶ ἀπαντήσεις τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Δικαστηρίων καὶ τοὺς Διοικητάς.

¹⁾ Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ δικαίου Γραμματείας, τ. 2ος, Ὀκτώβριος 1829, σελ. 12.

²⁾ Γ.Α.Κ., Σχέδια Ἐσωτερικῶν Κανονισμῶν τῶν κατὰ τὰ 1829 καὶ 1830 Πρωτοκλήτων τοῦ Κράτους, 6 Μαΐου 1829.

«Πρὸς τὸν Διοικητὴν Τριπολιτσᾶς καὶ Λεονταρίου

Καθυπέβαλεν ἡ Γραμματεία εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀμφοτέρω τὰ σχέδια περὶ μεταρρυθμίσεως φυλακῶν..... καὶ ἃς οἰκονομήσωμεν, ὅπως δυνάμεθα, καὶ ἃς παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν νὰ βελτιώσῃ τὴν ἐθνικὴν μας κατάστασιν, καὶ τότε ἡ Κυβέρνησις θέλει σκεφθῇ καὶ πράξῃ ὅπως δυνήθῃ καλῆτερα, διὰ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω κατασκευὴν τῶν δημοσίων καταστημάτων...¹⁾».

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου Μικρομάνης κλπ.

Ἵνα ἡ Κυβέρνησις διὰ μέσου τῆς Γραμματείας ταύτης Σᾶς κοινοποιήσῃ τὴν ἀπόφασιν της περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν αὐτοῦ φυλακῶν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συνεννοηθῇτε μετὰ τοῦ κυρίου Διοικητοῦ, σκεπτόμενος μετ' αὐτοῦ ἵνα εὗρῃτε τὴν ὁποίαν προβάλλετε ιδιόκτητον οἰκίαν, καὶ νὰ γνωρίσῃ ἡ Κυβέρνησις ποῖον θέλει εἶναι τὸ ἔξοδον τὸ ἀναγκαιοῦν κατὰ μῆνα τόσον διὰ τὸν μισθὸν τῆς οἰκίας, καθ' ὅσον καὶ δι' ἄλλα...

... Ἡ καθημερὺς τροφὴ πρὸς τοὺς φυλακισμένους θέλει δίδεται ἀπὸ τὸ εἰδικὸν ταμεῖον τοῦ Δικαστηρίου καὶ ἡ Γραμματεία εἶναι βεβαία ὅτι προσέχετε τόσον ἵνα ἡ τροφὴ μὴ λείπῃ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, καθὼς νὰ μὴν δίδετε καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι χρειαν δὲν ἔχουν. Τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε ἐξοδεύσατε εἰς τροφὴν τῶν φυλακισμένων, θέλετε τὰ περάσει εἰς τοὺς Λογαριασμοὺς Σας²⁾».

«Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πρωτοκλήτου τῆς Αὐτ. Ἑλλάδος

Ὑπέβαλεν ἡ Γραμματεία εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ ἐνδεδειγμένα εἰς τὴν ἀναφορὰν Σας ἀπ' ἀρ. 1323 καὶ διετάχθη νὰ Σᾶς παρακαλέσῃ νὰ συνακοποθῇτε μετὰ τὸν Ἐκτακτὸν Ἐπίτροπον κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ προβάλλετε ἐκ συμφώνου τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ βελτιωθῇ, ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἐκ τοῦ παρελθόντος, ἡ κατάστασις τῶν φυλακισμένων. καὶ ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις λάβῃ τὴν πρότασιν Σας, θέλει διατάξῃ τὸ πρακτέον.

Σπεύσατε τὸ λοιπὸν νὰ ἐκπληρώσετε τὴν παρούσαν πρόσκλησιν. διότι εἶναι δυσάρεστον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, οἱ εὗρισκόμενοι ἐν φυλακῇ, ἀδίκως νὰ υποφέρουν...³⁾».

Καρπὸς τῶν προσπαθειῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν καὶ φυλακισμένων, ἦτο καὶ τὸ ὑποβληθὲν παρὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Δικαίου Ἰ. Γενατᾶ πρὸς τὸν Καποδίστριαν, σχέδιον ψηφίσματος κατασκευῆς καὶ ὀργανισμοῦ φυλακῶν, ὅπερ μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν του ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ἣτις ἀσημάντους μόνον παρατηρήσεις ἐπέφερε, ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια τὴν 11 Δεκεμβρίου 1830⁴⁾.

Τὸ κυρωθὲν τοῦτο ὑπ' ἀριθ. 278 Ψήφισμα, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ ἡμερομηνίαν

¹⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 8ος, (1831) ἀριθ. 4529.

²⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 8ος, (1831) ἀριθ. 4625, σελ. 23.

³⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 7ος, ἀρ. 3866. Ἡ ἀπάντησις αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀναπληροῦντα εἰς τὴν Γραμματείαν τοῦ Δικαίου τὸν εἰς δίμηνον ἄδειαν εὗρισκόμενον Ἰω. Γενατᾶν, Βιᾶρον Καποδίστριαν.

⁴⁾ Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, σ. 40, τ. 7ος, ἀριθ. 4107.